

ציונים וראשי פרקים לעיון

(ע"ב) 'כל כיוור שאין בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו – אין מקדשין בו, שנאמר ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו' – מרש"י מבואר שמשה רבינו לא שימש ביום השמיני למילואים אלא בשבעת הימים בלבד [וכפשטות הלשון להלן קב – 'שבעת ימי המילואים']. ואין הדבר מוסכם – ע' שיטה מקובצת (וראה אבי עזרי ביאת מקדש ה, יג (תליתאה) במה שתמה על השיטה); רש"י ורמב"ן פרשת פקודי; 'ושב הכהן'; הגהות הג"ר יחזקאל לנדא (שבסוף המסכת); חונן דעה יומא ג: (עמ' כו ואילך); אגרות משה קדשים (בסוף כרך א) י.

'כיצד מצות קידוש, מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית...' – ע' במובא להלן כא אודות צורת הקידוש, אם מן הכיור ישירות על ידי פתיחת הדדים המותקנים בו, או באמצעות כלי אחר.

'עמידה מן הצד איכא ביניהו' – והלכה כתנא קמא שעמידה מן הצד אינה 'עמידה'. וכבר תמה הט"ז (הו"מ יז) מכאן על מה שפסק הרמ"א (שם) שעמידה ע"י סמיכה נחשבת 'עמידה'. ואכן הגר"א (שם) והגגן-אברהם (קמא סק"ב) הסכימו עם הט"ז שאין זו 'עמידה'.
ובישוב דברי הרמ"א ובשאר ענינים המסתעפים – ע' בית ישי קיי; שו"ת שבט הלוי ח"ז קנה (וע"ע שו"ת הריב"ש רסו ד"ה ועוד שאף).

'הוה אמינא אפילו אביאה ריקנית. אביאה ריקנית? הא כתיב לשרת?! אלא...' – דעת כמה מהראשונים (עתוס' סנהדרין פג ועוד) שאין חיוב דאורייתא על ביאה ריקנית אפילו לתוך ההיכל. ודעת הרמב"ן (בסדר שמיני ובסנהדרין ל"ת עג) שאפילו הא יסור בביאה ריקנית בהיכל אינו אלא מדרבנן [בשער המלך (כלי המקדש י, ד) כתב בדעת הרמב"ן שבהיכל מוזהר מדאורייתא משום 'אל יבא בכל עת' ומש"כ הרמב"ן שאינו מוזהר מהתורה היינו רק בין האולם ולמזבח. ואולם מפשט דברי הרמב"ן בסדר שמיני נראה שאף להיכל אינו מוזהר. וצ"ע]. ואולם דעת הריצב"א (בתוס' יומא ה:) שבהיכל חייב שאינו רחוק יו"ר על ביאה ריקנית. וכאן מדובר בגישה אל המזבח.

ובדעת הרמב"ם כתבו (עפ"י דבריו בהל' כלי המקדש י, ד ובפרוש המשנה כלים ספ"א ובספר המצוות כד – מהדורת הר"ה הדר), שמן התורה אסור ליכנס לשם בלא קידוש ידיים ורגלים, אך לשיטתו אין בו מיתה אלא אזהרה בעלמא (ע' רמב"ן שמיני; מהר"י קורקוס בית הבחירה ז, כא; שער המלך כלי המקדש י, ד; מנחת חינוך שפת; אג"מ קדשים י).

וע"ע חו"א זבחים ג, ג; שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות לט.

דף כ

'בעי אילפא: לדברי האומר אין לינה מועלת בקידוש ידיים ורגלים, מי כיוור מהו שיפסלו...' – אבל לדעת רבי שלינה מועלת – ודאי נפסלים המים בלינה. ואעפ"י שטעמו של רבי הוא מן הכתוב בגשתם, ובכל יום נקראת גישה חדשה – סברה הגמרא שכיון שמצוה לקדש בכל יום לשיטתו, גם מי הכיור נעשים בכל יום ליומם ובכל יום צריך לחדשם, וכשם שהקמצים והאימורים שדינם להיקטר על המזבח ביומם, נפסלים בלינה, כך גם מי הכיור.

משא"כ לר' אלעזר בר' שמעון שאין צורך בקידוש בכל יום, אם כן אין זו מצוה השייכת לכל יום בדוקא, הלכך אין לנו לחדש שלינה פוסלת במי כיוור, שמנין לנו לקבוע בהם זמן. ובכל זאת יש מקום להסתפק לשיטתו שמא יהא דינם כמנחה ואיברים, ואין מצוותן אלא ביומם (חזון איש זכחים ג, ד). לפי המבואר ברש"י (בע"ב ד"ה אלא אביי – דלא כהתוס') שלינת המים פוסלת מדאורייתא לרבי, הגם שאין הלינה מועלת לקידוש אלא מדרבנן לאביי, נראה לכאורה שיסוד השאלה הוא בפסול המים בלינה, ומוזה מסתעף הדין לענין הצרכת קידוש בבוקר; רבי סבר היות והמים נפסלים בלינה, הרי שהמים שבכיוור מיועדים ליום אחד בלבד, וא"כ מסתבר שחכמים פסלו את הקידוש דאתמול. וראבר"ש סבר שאין הכרח להשוות בין פסול המים לקידוש.

'אמר אביי: לעולם לרבי, ולינה דרבנן היא... רבא אמר: לעולם רבי אלעזר ברבי שמעון היא...'
 – יש אומרים שלדעת אביי אין טעמו של רבי מבגשתם כמובא לעיל (קין אורה; מנחת חינוך קו). וכיון שכל דינו אינו אלא מדרבנן, הלכך אם עבד לא חילל עבודה. ואולם לרבא דינו של רבי הוא מן התורה, ואם עבד ללא קידוש – חילל וחייב מיתה. והלכה כרבא כנגד אביי (וכיו"ב כתב בספר אבי עזרי ביאת מקדש (תליתאה) ה, ט).

ויש שכתבו שאף לאביי עיקר הדין שגישה חדשה טעונה קידוש – מן התורה הוא, כמו שלמדו לעיל מבגשתם, וכשמנתחילים עבודת היום הרי זו גישה חדשה וצריך לקדש מן התורה, אלא שזה שלינה בעלות השחר פוסלת – זהו דין דרבנן (וע' בספר טהרת הקדש).

ולכאורה יצא לפי"ז חומרא לאביי אליבא דרבי, שכהן הבא לעבוד עבודת יום המזרחת קודם עלות השחר, כגון תרומת הדשן – צריך לקדש ידיו מן התורה הגם שהוא עוסק בעבודה, שהרי זו גישה חדשה. אך בתוס' להלן (כא. ד"ה כיוור) מבואר שאין הדבר כן. [וע' יומא כב. שתרומת הדשן אינה נקראת תחילת עבודת היום אלא עבודת לילה היא. ואולם כתב הריטב"א שאין זה אלא דיחוי ולא לפי האמת. וכמו שאמרו שם כז: שהיא תחלת עבודת היום שלכך קידש ידיו לתרומת הדשן אין צריך לקדש למחר. וע"ע בספר חונן דעה (שם עמ' קכג-ה) באריכות. וכן הן בדבר הגר"י בארי זצ"ל, בספרו 'משנת ראשונים' הל' בית הבחירה ה, ח, אות א.

(ע"ב) 'איבעיא להו: יציאה מהו שתועיל בקידוש ידים ורגלים? אם תמצי לומר לינה לא פסלה – דלא פריש, אבל יציאה דפריש, אסוחי מסח דעתיה... תא שמע פרה...' – לכאורה היה במשמע שהספק אינו אלא ב'אם תמצי לומר' שלינה לא פסלה, כלומר לרבי אלעזר בר"ש, אבל לדעת רבי שלינה פוסלת, ודאי יציאה גם כן. וכן כתב בשיטה מקובצת. ואולם הרמב"ם פסק כרבי שלינה מצריכה קידוש יו"ר, ואעפ"כ לענין יציאה כתב שאינו אלא ספק. הרי שהספק שייך גם אליבא דרבי. ולפי זה 'אם תמצי לומר' שבכאן אינו כשאר 'את"ל' אלא פירושו כן: לרבי ודאי יש להסתפק, ואפילו אם תמצי לומר כראבר"ש גם כן יש להסתפק [ולהוציא מדעת הירושלמי (יומא ב, א) שלראבר"ש שאין לינה פוסלת, ודאי גם יציאה אינה פוסלת]. וכן משמע ממה שפשט רב זביד מדברי הבריייתא, והלא יש לדחות שהיא אליבא דרבי. ועוד, הלא יש כמה דברים שנפסלים בלינה ולא ביציאה (עתוס'). וכן צריך לפרש בבעיא שבסמוך, טומאה מהו שתועיל לקידוש ידים ורגלים (עפ"י חדושי הנצי"ב; זבח תודה. וע"ע בית הלוי ח"א ה, יא-יב; אבי עזרי ביאת מקדש (תליתאה) ה, ד).

– אין לומר שזה שטעון קידוש ידים ורגלים הוא רק משום הסח הדעת במציאות, שאם כן מה מקשה מפרה, אדרבה, כיון שעשייתה בחוץ אין כלל הסח הדעת אם יקדש במקום עשייתה בחוץ – אלא הסח

הדעת מהוה רק סיבה לדין, אך דין קבוע הוא גם באופן שאין הסח הדעת. ולכך מקשה מפרה. ומתריך ששם נקבע דין שונה הואיל ומעשיה בחוץ (עפ"י הגר"י. וע' חדושי הגר"ס).

וכן יש לומר לענין הספק בסמוך, כשנטמא, שפשטו בגמרא (כא). מפרה אדומה שהיו מטמאים את הכהן. והלא שם ודאי אינו מסיח דעתו מעבודת הפרה כי טמאוהו בכוונה, וכפי שהקשה בצאן קדשים – אלא ודאי אין דנים בכל מצב לעצמו אם היה בו הסח דעת אם לאו.

ומ"מ כתבו התוס' (בד"ה כל) שאם יצא בשעת עבודה ושהה מעט בחוץ – אין צריך קידוש. וצריך לומר שלא תקנו מעיקרא בכונן דא. אולם במקום שתקנו – לא חילקו אם הסיח אם לאו.

ובדומה לדברי התוס' כתב הנצי"ב בשיטת רש"י, שכל שיוצא לצורך העבודה ולא לצורך עצמו, ולא הסיח דעתו משמירת ידיו לעבודה – אינו טעון קיור. אך כמה אחרונים פרשו שלשיטת רש"י אין מקום לחלק בין הסיח דעת ללא הסיח (ע' בית הלוי ח"א ה; קהלות יעקב; משנת ראשונים ח"ב ביאת מקדש ה, ד).

וב'ובח תודה' הסתפק בדבר, שמה בכל אופן פסול ד'לא פלוג', וכן כתב לשמוע מדברי הרמב"ם (ה, ג, ד). וכן כתב במנחת חינוך (קו, ו) בדעת הרמב"ם, שבכל ענין צריך לקדש.

ובאשר לראיית התוס' שמשמע רק 'כל המטיל מים' טעון קידוש ולא בשאר יציאות – אפשר שגם להרמב"ם יש חילוק בין שהיה מועטת למרובה, או י"ל דלאו דוקא הוא אלא לאפוקי ממיסך רגליו שטעון טבילה אמרו שבהטלת מים אין צורך אלא בקידוש. ועוד י"ל דתנא גופיה מספ"ל ביציאה לבדה, ולכך נקט הדבר הודאי, וכיו"ב אמרינן בכמה מקומות.

ואם יודע בודאות שהסיח דעתו – אין ספק שטעון קידוש. וספק הגמרא – בסתמא (מנחת חינוך קו; זבח תודה). ואם הסיח דעתו או שנגע במקום מטונף, כתב במנחת חינוך שחילל עבודה וחייב מיתה [וצ"ע לפי"ז אם ספק הגמרא להצריך קידוש מן התורה או מדרבנן]. ואולם בקרית ספר (למבי"ט. הל' ביאת מקדש) כתב שנראה שהסיח דעת אינו צריך לקדש אלא מדרבנן, אבל מן התורה אינו חייב אלא בגישה של שחרית.

ויש להעיר במה שנסתפקו לעיל (יט). הכניס ידו לתוך חיקו האם יש משום חציצה – והלא טעון קידוש כיון שנגע במקומות המכוסים. [ודוחק לומר שלא נגע בגופו, כי אז תיפוק ליה מצד האויר, ע"ש]. וי"ל שמדובר בכהן שרחץ עצמו מקודם, ככל הבא לעבודה, ולכך אין כאן נגיעה בטינוף (ואולם י"א לענין תפילה שבכל אופן חייב נטילה, גם אם נגע במקום נקי). עוד י"ל שנגע בבשרו בגב ידו ובוה אפשר שאין קפידא משום נגיעה במקומות המכוסים.

'מקדש בכלי שרת בפנים. קידש בכלי שרת בחוץ.... – עבודתו פסולה' – מבואר שקידוש ידי ורגלים כשר לעשותו בכל כלי שרת ולא דוקא בכיור, אך דוקא בעזרה. ובירושלמי (יומא פ"ד סה"ה) אמרו שמקום הכיור וכנו מעכב. כלומר צריך הקידוש להעשות דוקא בין אוהל מועד והמזבח, משוך קימעה כלפי דרום.

וזהו שכתוב בציווי הכיור ובעשייתו ונתת שמה מים; ויתן שמה מים, ואין כתיב 'ונתת בו מים' – לומר רק המקום מעכב, אבל לא הכלי עצמו, כי אף אם המים נתונים בכלי אחר כשר לקדש מהם (משך חכמה ריש תשא).

ובספר שבט הלוי (ח"ה קונטרס הקדשים לט, ב) השיג על כך ודעתו שההקפדה לעיכובא אינה אלא על פנים חוץ כמבואר בסוגיתנו, ולא על מקום מסויים בתוך העזרה.

'או שטבל במי מערה ועבד – עבודתו פסולה' – לא רק בטבילת ידיו ורגליו לבדן [כפי שמשמע מלשון הרמב"ם ומהגמרא להלן כא], אלא גם אם טבל כל גופו – כל שלא קידש פוסל את עבודתו, שהטבילה לחוד וקידוש יו"ר לחוד. וכן משמע ממה שאמרו בסמוך לענין כהן שנטמא 'כיון דגברא לא חזי, אסוחי מסח דעתיה' – כלומר, חוששים שמה נגע קודם טבילה במקום מטונף. הרי לפנינו שאין מועילה טבילה במקום קידוש.

וכן כשאמרו 'כל המיסך רגליו טעון טבילה', נראה שצריך גם קידוש יו"ר ואפילו נזהר בשמירת ידיו, שכיין שצריך טבילה ואינו ראוי לעבודה הלא מסיח דעתו. אך לפי זה בדיעבד לא חילל, שהרי נשאר הדבר בספק. וצ"ע (ובח תודה).

וכן בספר אור החיים הק' (תשא) כתב שלכך כתוב בפרשת כיור 'חק עולם' – חוקה חק ה', אפילו עלה הכהן מבית הטבילה ונטהר מכל טומאה חמורה, אם לא רחץ הרי דינו במיתה ולא תועיל לו טבילה.

דף כא

'איבעיא להו מהו לקדש ידיו רגליו בכיור, ממנו אמר רחמנא, ולא בתוכו... – למסקנא לא נפשט הספק, ופסק הרמב"ם (ביאת מקדש ה,י) שאין לקדש בתוכו ואם קידש ועבד – לא חילל [מפני שנשאר הדבר בספק, ואין לפסול העבודה מספק מנחת חינוך קו.ח. וכדרך הרמב"ם בכ"מ]. יש מן הראשונים שלמדו מכאן אודות נטילת ידים לסעודה שאם הכניס ידיו לתוך כלי של מים [אף אם נחשיב זאת כ'כח גברא' הנצרך בנטילה] – לא עלתה לו טבילה, לפי שהשוו תקנת הנטילה לקידוש ידים מן הכיור, וכתוב שם ממנו ולא בתוכו. ויש שכתבו להפך; דוקא בכיור גזרת הכתוב היא, הא בעלמא – מועילה טבילת היד בכלי ואף אפשר שבכלל 'רחיצה' היא [ולא מדין 'טבילה'], שהרי לא היה ספק בגמרא אלא משום שכתוב ממנו, אבל מידי ורחיצו לא יצא (ע' בה"ג הל' ברכות; ראשונים חולין קז. שו"ת הרשב"א ח"א קצא [ונכפלה ב'מיוחסות' קצד]; שו"ת הרא"ש מהו; רבנו יונה ברכות, ועוד. ושתי הדעות מובאות בשו"ע או"ח קנט, ח ובפוסקים שם).

ועב"ח (קנט, ט) שפרש דעת המחמירים, כי אמנם בתחילה שנסתפקו לענין קידוש ידים ורגלים, ודאי גם בנטילה אפשר שמועיל, אבל למסקנת הסוגיא שאין מקדשים בתוכו, הוא הדין לנטילה. ואין כוונתו שנפשט הספק [כפי שהבין בהגהות בן אריה על בה"ג הל' ברכות, ותמה על כך], אלא כיון שלא נפשט הספק ואין מקדשים לכתחילה, הלכך כשתקנו חכמים נטילת ידים תקנו ליטול מן הכלי דוקא ולא בתוכו, דומיא דכיור דאין מקדשים בתוכו למעשה.

אף על פי שהשוו הפוסקים דין נטילה לקידוש ידים ורגלים – לא לכל דבר הושוו, וכגון טבילת ידים במקוה מים של ארבעים סאה, או בים או במעין – מועילה לסעודה לכל הדעות (ע' באו"ח קנט, יד-כ). ואף יש מי שכתב שטבילה עדיפה מנטילה, והבא לאכול ויש לפניו נהר וכלי – עדיף לטבול ידיו בנהר מליטול בכלי (שו"ת מהרי"ל קנד. ואינו מובא בפוסקים. וצ"ע. וע"ע שו"ת רב פעלים ח"א יו"ד ח) – הגם שלענין קידוש אין מועילה טבילת היד במקוה, כמפורש כאן.

וכן לענין מקום הנטילה, מבוואר בחולין (קו) שקידוש לעבודה חמור מנט"י (וע"ע בחדושי ר' מאיר שמחה חולין קז). ויש לעיין האם כשר לקידוש ידים ורגלים באופן שלא באו המים מכח גברא, שבנטילה כי האי גוונא פסול; ולכאורה נראה להוכיח שהקידוש כשר, שהרי לדעת המרדכי והאגודה (מובאים במגן אברהם קנט סק"כ. וכן נקט שם לעיקר דלא כמהרש"ל בשם סמ"ג), הנוטל ידיו ע"י ברו של כלי, צריך לסגרו ולפתחו בכל קילוח וקילוח ואין די בפתחה אחת לייחס כל השפכה כבאה מכתו. והרי בכיור התקינו י"ב דדים (ע' רמב"ם ספ"ג מהל' בית הבחירה), וכנראה הקידוש היה נעשה ע"י פתיחת הברז [ואמנם יש לומר שהיו שופכים מן הכיור לכלים אחרים ומהם היו מקדשים (ועתוס' כב. ד"ה קודח), אך לא שמענו שהיו רגלים לעשות כן תדיר], ולא מצינו שיצטרך לפתוח ולסגור בכל קילוח, אדרבה מפשטות הסוגיא לעיל (יט): אין נראה שעשו כן, שהרי הניח ידיו על רגליו. גם לא משמע שחברו עשה כן – ע"ש בתוס' (ד"ה חבירו) שלעתים לא היה שם אלא המקדש לברז, ללא אדם אחר. וכן מפורש במשנת תמיד (כח). התורם תרומת הדשן נכנס לקדש ידים ורגלים ואין איש עמו. וכן הרמב"ם (ביא"מ ה,טז) סתם הדברים – משמע שאין דין 'כח גברא' בקידוש ידים ורגלים, שלא כבנטילת ידים.